

**TIJORAT BANKLARIDA KREDIT OPERATSIYALARI HISOBINI
TAKOMILLASHTIRISH**

Ulug'bek Umarovich Saidov

*O'z.R. Bank moliya akademiyasi magistranti,
Markaziy bankning Surxondaryo viloyat bosh boshqarmasi bo'lim boshlig'i*

**IMPROVING THE ACCOUNT OF CREDIT OPERATIONS IN
COMMERCIAL BANKS**

Ulugbek Umarovich Saidov

*Uz.R. Graduate student of the Academy of Banking and Finance
Surkhondaryo region of the Central Bank the head of the department of the main
administration*

Annotatsiya: Ushbu maqolada tijorat banklarida kredit operatsiyalari hisobini takomillashtirishning asosiy yo'nalishlarini ko'rib chiqilgan hamda ularni amalga oshirish bo'yicha aniq chora-tadbirlar taklif etilgan. Maqolaning xulosa qismida kredit portfelini boshqarish samaradorligini oshirish va risklarni kamaytirishga yordam beradigan, tijorat banklarida kredit operatsiyalarini hisobga olishni takomillashtirish bo'yicha vazifalar keltirib o'tilgan. Maqola mazmunining asosiy g'oyasi tijorat banklarida kredit tahlili sifatini oshirishga qaratilgan. Kredit operatsiyalarini hisobga olishni avtomatlashtirish, ichki nazorat tizimini rivojlantirish, mumkin bo'lgan xavflarni o'z vaqtida aniqlash va oldini olishni ta'minlaydigan ichki nazorat tizimini yaratish fikri ilgari surilgan. Bu esa kredit portfeli bilan bog'liq muammolar ehtimolini kamaytirishga yordam berishi ta'kidlab o'tilgan.

Kalit so'zlar: Jahon banki, innovatsiya, innovatsion loyihalarni moliyalashtirish, islohotlar, infratuzilma, inson kapitali, kredit operatsiyalari, tijorat banklari, buxgalteriya hisobi, kredit tahlili, avtomatlashtirish, ichki nazorat.

Abstract: This article examines the main directions of improving the accounting of credit operations in commercial banks and suggests concrete measures for their implementation. In the concluding part of the article, the tasks of improving the accounting of credit operations in commercial banks, which help to increase the efficiency of credit portfolio management and reduce risks, are mentioned. The main idea of the content of the article is aimed at improving the quality of credit analysis in commercial banks. The idea of automating the accounting of credit transactions, developing an internal control system, and creating an internal control system that ensures timely detection and prevention of possible risks is put forward. It is noted that this helps to reduce the possibility of problems related to the loan portfolio.

Keywords: World Bank, innovation, financing of innovative projects, reforms, infrastructure, human capital, credit operations, commercial banks, accounting, credit analysis, automation, internal control.

Asosiy qism. Kredit operatsiyalari tijorat banklari faoliyatining asosiy yo'nalishlaridan biridir. Kredit operatsiyalari banklarga asosiy daromad keltirishi bilan birga, eng xavfli faoliyat turi hisoblanadi. Shunday ekan, bankning kredit portfelini samarali boshqarish, shu jumladan uning hisobini yuritish, bankning moliyaviy barqarorligini ta'minlashning eng muhim omili hisoblanadi.

Tijorat banklarida kredit operatsiyalarini hisobga olishni takomillashtirishning bir qancha asosiy yo'nalishlari mavjud jumladar:

kredit tahlili sifatini oshirish - kredit berish bo'yicha asosli qarorlar qabul qilish uchun qarz oluvchilarning kreditga layoqatligini chuqur tahlil qilish kerak. Bu kreditlarning qaytarilmasligi xavfini kamaytiradi.

kredit operatsiyalarini hisobga olishni avtomatlashtirish - zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish buxgalteriya hisobining samaradorligini oshiradi. Bu mehnat xarajatlarini kamaytirib, buxgalteriya hisobi sifatini oshiradi.

ichki nazorat tizimini rivojlantirish - mumkin bo'lgan xavflarni o'z vaqtida aniqlash va oldini olishni ta'minlaydigan ichki nazorat tizimini yaratish zarur. Bu esa kredit portfeli bilan bog'liq muammolar ehtimolini kamaytiradi.

Tijorat banklarida kredit operatsiyalarini hisobga olishni takomillashtirish uchun kredit operatsiyalarini hisobga olishning yagona standartlarini ishlab chiqish va joriy etish lozim. Bu esa o'z vaqtida buxgalteriya hisobining yagonaligini ta'minlaydi hamda shaffofligini oshiradi. Navbatdagi asosiy vazifalardan yana biri bank xodimlari uchun kredit operatsiyalarini hisobga olish masalalari bo'yicha seminar-treninglar o'tkazish. Bu xodimlarning malakasini oshishiga hamda buxgalteriya hisobining hisob aniqligining oshirilishiga imkoniyat yaratadi. Kredit operatsiyalarini hisobga olishni avtomatlashtirish uchun dasturiy ta'minotni sotib olish yoki ishlab chiqish talab etiladi. Kredit operatsiyalari bilan bog'liq risklarni samarali boshqarishni ta'minlash uchun qonun talablari va xalqaro standartlarga javob beradigan ichki nazorat tizimini yaratish zarur. Taklif etilayotgan chora-tadbirlarning amalga oshirilishi tijorat banklariga kredit portfelini boshqarish samaradorligini oshirish va kredit operatsiyalari bilan bog'liq risklarni kamaytirish imkonini beradi.

Oxirgi yillarda jahon banki tomonidan O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki hamda tijorat banklari faoliyatini ijobiy baholamoqda. Jahon banki "O'zbekiston moliya tizimini mustahkamlash" hisobotida quyidagi ijobiy jihatlarni qayd etadi:

"O'zbekiston Markaziy banki mamlakat moliyaviy barqarorligini oshirish borasida sezilarli yutuqlarga erishdi. Xususan, inflyatsiya, muddati o'tgan kreditlar darajasi, shuningdek, tizimli inqirozlar xavfi kamaydi. O'zbekiston tijorat banklari

barqaror rivojlanishni namoyish etmoqda. Ular so'nggi yillarda foyda, aktivlar va kapitalni sezilarli darajada oshirdi”.

Shu bilan birga, Jahon banki O‘zbekiston bank tizimini yanada rivojlantirish uchun hal qilinishi kerak bo‘lgan qator muammolarni ham qayd etdi. Bank nazorati samaradorligini oshirish bo‘yicha ishlarni davom ettirish zarur. Xususan, bank risklarini nazorat qilish metodologiyasini takomillashtirish, shuningdek, nazorat xodimlarining malakasini oshirish talab etilmoqda. O‘zbekistonda banklardagi muammoli kreditlar darajasi ancha yuqoriligicha qolmoqda.

Bank faoliyatining shaffofligini oshirish zarur. Bu investorlar va moliya bozorining boshqa ishtirokchilariga bank tizimining holatini yaxshiroq tushunish imkonini beradi. Umuman olganda, Jahon banki O‘zbekiston bank tizimi yaxshi rivojlanish istiqbollari ega, deb hisoblaydi. Biroq, bunga erishish uchun mavjud muammolarni hal qilish bo‘yicha ishlarni davom ettirish kerak. Quyida Jahon bankining O‘zbekiston Markaziy banki va tijorat banklari faoliyatini takomillashtirish bo‘yicha aniq tavsiyalari keltirilgan. Jumladan: bank risklarini nazorat qilish metodologiyasini takomillashtirish. Xususan, kredit riski, operatsion risk va likvidlik riskini baholashning yagona standartlarini ishlab chiqish zarur. Nazorat qiluvchi organlarning malakasini oshirish, bank nazorati masalalari bo‘yicha muntazam treninglar va seminarlar tashkil etish zarur. Xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlikni mustahkamlash imkonini beradi.

Kredit portfelining sifatini oshirish uchun qarz oluvchilarga nisbatan talablarni kuchaytirish, shuningdek, kredit risklarini boshqarishning yanada samarali tizimlarini joriy etish zarur. Bank faoliyati moliyaviy natijalarining shaffofligini oshirish, buning uchun esa moliyaviy hisobotning xalqaro standartlaridan keng foydalanish talab etiladi. Uning faoliyati, shu jumladan kapital tarkibi, kredit portfeli va moliyaviy natijalari to‘g‘risida to‘liqroq ma‘lumotlarni oshkor qilish kerak. Yangi mahsulot va xizmatlarni ishlab chiqish, bank faoliyatini diversifikatsiya qilish va mijozlarga keng turdagi mahsulot va xizmatlarni taklif qilish lozim.

O‘zbekiston Respublikasida faoliyat yuritayotgan tijorat banklarining reytingi¹

1-jadval

¹05.10.2023 yil holatiga - <https://uba.uz> rating sayti ma‘lumotlari

Bank nomi	Bank reytingi	Reyting boyicha prognoz	Taqdim etilgan vaqti	Oxirgi o'zgartirilgan sana
"InFinbank" ATB	uzA	Barqaror	01.09.2023	05.10.2023
"Ipak yo'li bank" AITB	uzA+	Barqaror	01.07.2023	05.10.2023
"KDB Bank Uzbekistan" AJ	uzA+	Barqaror	01.07.2023	05.10.2023
"Mikrokreditbank" ATB	uzA+	Barqaror	01.07.2023	05.10.2023
"O'zsanoatqurilishbank" ATB	uzA+	Barqaror	01.07.2023	05.10.2023
"Orient Finans bank" XATB	uzA+	Ljobiy	20.07.2023	05.10.2023
"Trastbank" XAB	uzA+	Barqaror	07.07.2023	05.10.2023
"Ziraat Bank Uzbekistan"	uzA	Barqaror	10.07.2023	10.07.2023
"Agrobank" ATB	uzA+	Barqaror	01.08.2023	05.10.2023
"Ravnaqbank" XATB	uzB+	Barqaror	01.10.2022	05.10.2023
"Kapitalbank" ATB	uzA+	Barqaror	01.07.2023	05.10.2023
"Universalbank" XATB	uzB++	Ljobiy	01.08.2023	05.10.2023
"Asaka" ATB	uzA+	Barqaror	01.09.2020	01.02.2021
"Xalq bank" ATB	uzA	Barqaror	29.06.2017	22.02.2018
"Ipoteka" ATIB	uzA+	Barqaror	01.08.2019	01.02.2020
"Turonbank" ATB	uzA+	Barqaror	19.07.2023	05.10.2023
"Biznesni Rivojlantirish Banki" ATB	uzA+	Barqaror	01.06.2023	01.06.2023
"Aloqabank" ATB	uzA+	Barqaror	01.08.2020	01.01.2022
Garantbank	uzA	Barqaror	01.06.2023	05.10.2023

Bank nomi	Bank reytingi	Reyting boyicha prognoz	Taqdim etilgan vaqti	Oxirgi o'zgartirilgan sana
"Asia Alliance Bank" ATB	uzA+	Barqaror	01.07.2022	01.07.2022

Xulosa. Kredit operatsiyalari tijorat banklari faoliyatining muhim turlaridan biridir. Ular banklarga asosiy daromad keltirishi bilan birga, ayni paytda eng xavfli hisoblanadi. Bankning kredit portfelini samarali boshqarish, shu jumladan uning hisobini yuritish bankning moliyaviy barqarorligini ta'minlashning eng muhim omili hisoblanadi.

Tijorat banklarida kredit operatsiyalari hisobini takomillashtirishning bir qancha asosiy yo'nalishlari mavjud: kredit tahlili sifatini oshirish, kredit operatsiyalari hisobini avtomatlashtirish, ichki nazorat tizimini rivojlantirish va hokazo. Mamlakatimizda faoliyat yuritayotgan tijorat banklarida kredit operatsiyalari hisobini takomillashtirish uchun quyidagi takliflarni beramiz:

Kreditning qaytarilmasligi xavfini kamaytirish. Mehnat xarajatlarini kamaytirish va buxgalteriya hisobi sifatini oshirish. Kredit portfeli bilan bog'liq muammolar ehtimolini kamaytirish;

Kredit operatsiyalarini hisobga olishning yagona standartlarini ishlab chiqish va joriy etish. Buxgalteriya hisobining yagona standartlari yagona buxgalteriya hisobini ta'minlaydi va uning shaffofligini oshiradi.

Bank xodimlari uchun kredit operatsiyalarini hisobga olish masalalari bo'yicha treninglar o'tkazish. Bank xodimlarini kredit operatsiyalarini hisobga olish masalalari bo'yicha o'qitish xodimlarning malakasini oshirish va buxgalteriya hisobi sifatini oshirish imkonini beradi. Kredit operatsiyalarini hisobga olishni avtomatlashtirish uchun dasturiy ta'minotni sotib oling yoki ishlab chiqing.

Qonun talablariga va xalqaro standartlarga javob beradigan ichki nazorat tizimini yaratish. Qonunchilik talablari va xalqaro standartlarga javob beradigan ichki nazorat tizimi kredit operatsiyalari bilan bog'liq risklarni samarali boshqarishni ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. "Кредитные операции коммерческих банков" под редакцией А.И. Басова и В.А. Переходцева. М.: ИНФРА-М, 2022.
2. "Учет кредитных операций коммерческих банков" под редакцией В.А. Переходцева. М.: ИНФРА-М, 2022.
3. "Банковский надзор: теория и практика" под редакцией В.А. Переходцева. М.: ИНФРА-М, 2022.

4. "O'zbekiston moliya tizimini mustahkamlash" . Jahon banki, 2022 yil.
5. "O'zbekiston tijorat banklarining kredit portfelining sifatini oshirish". Jahon banki, 2023 yil.
6. "O'zbekistonda bank faoliyatining shaffofligini oshirish" . Jahon banki, 2024 yil.
7. "O'zbekistonda moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini yaxshilash". Jahon banki, 2021 yil.
8. "O'zbekistonda islom bankining rivojlanishi" . Jahon banki, 2022 yil.
9. "O'zbekiston bank tizimidagi risklarni kamaytirish" . Jahon banki, 2023 yil.